

rijksuniversiteit
 groningen

Belegeringen Batterijen en Brandbommen

**Berichtgeving over
 het Gronings beleg
 van 1672**

Samenvatting lespakket

Onderwerpen	<ul style="list-style-type: none">• Rampjaar 1672• Het beleg van Groningen• Primair brongebruik• Wat doet een wetenschapper (historicus)?
Tijdvakken	Tijd van regenten en vorsten (17e eeuw)
Kenmerkende aspecten	23. Streven naar absolute macht 24. Bijzondere plaats van de Nederlandse Republiek
Niveau	Havo en Vwo 2/3
Aantal lessen/ tijdsduur	Twee lessen van ca. 50 minuten
Materiaal	Gratis te bestellen via www.rug.nl/lespakketten <ul style="list-style-type: none">• Docentenhandleiding met bijbehorende instructies• Leerlingwerkbladen• Twee kaartensets (A en B) met respectievelijk 26 en 27 kaarten.

Colofon

Samenstelling en redactie: Ate Bouma, Marco Schots en Anita Warmelink

Illustraties: Laura Ietswaart

Vormgeving: Anna van der Meulen en Dian Oterdoom

Bij de samenstelling van dit lespakket is geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en te benaderen. Indien u meent dat dit niet het geval is, dan kunt u contact opnemen met scholierenacademie@rug.nl

Dit lespakket is gebaseerd op onderzoek van dr. Arjen Dijkstra en dr. Joop W. Koopmans. Dit onderzoek is gepubliceerd in de bundel *Verzet en Vrijheid: Het Gronings ontzet van 1672* en de universiteit. Het onderzoek dat voor dit lespakket is gebruikt betreft de hoofdstukken 'Bommen Berend in het Nederlandse nieuws van 1672', geschreven door Joop Koopmans, en 'De academische wetenschap in staat van beleg', geschreven door Arjen Dijkstra. De bundel is te downloaden via bit.ly/gronings-ontzet

Inleiding

Van 9 juli 1672 tot en met 28 augustus 1672 werd de stad Groningen belegerd door de bisschoppen van Münster en Keulen. Hier werd ook over bericht in kranten uit die tijd, zoals de in deze lessenserie gebruikte Oprechte Haerlemsche courant. In deze lessenserie ervaren leerlingen wat een historicus doet: op basis van primaire bronnen een geschiedverhaal construeren. Waar loop je tegenaan? Welke keuzes maak je? En hoe bepalen bronnen ons beeld van een gebeurtenis uit het verleden?

Het beleg van Groningen in het nieuws

In de zeventiende eeuw worden de eerste kranten opgericht, waaronder de Oprechte Haerlemsche courant. Het is onduidelijk wie de 'nieuwsleveranciers' van deze krant waren gedurende het beleg van Groningen, de mensen die zorgden dat de journalisten hun verhaal konden schrijven. Bij enkele nieuwsartikelen is te lezen dat het nieuws van een schipper of reiziger(s) komt, maar over het algemeen blijft de leverancier onbekend. Het kan zijn dat de krant een correspondent in Harlingen had, gezien het feit dat enkele berichten over de Groningse situatie uit deze Friese havenstad afkomstig zijn.

In deze lessenserie kruipen de leerlingen in de rol van onderzoeker. Ze gaan net als een historicus informatie ordenen en er een verhaal van maken. Leerlingen worden geconfronteerd met de volgende vragen:

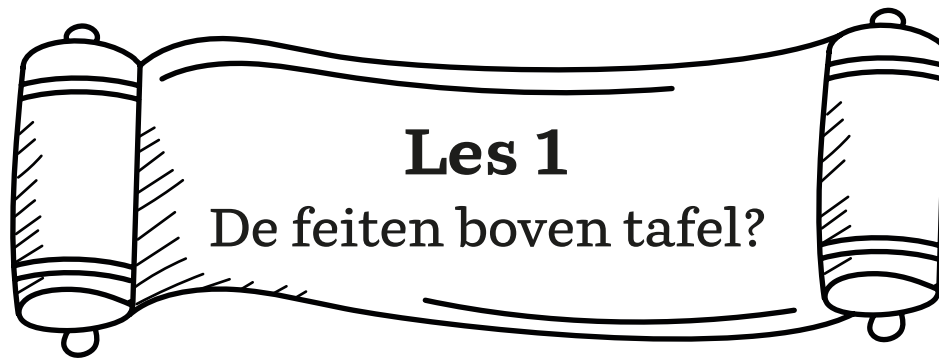
- Hoe is het beleg van Groningen verlopen?
- Welke verschillen zijn er in de berichtgeving over het beleg van Groningen?
- Wat voor gevolgen hebben verschillende perspectieven op je beeld van hoe een gebeurtenis is verlopen?
- Wat hebben we hieraan in ons dagelijks leven?

Praktische informatie

Deze docentenhandleiding dient als leidraad voor het in goede banen leiden van de lessen. Per les staat beschreven wat de leerdoelen van de les zijn, welk materiaal er nodig is en hoe de les kan worden opgebouwd.

SPOILER: Het is handig de lessenserie af te sluiten met de bijgevoegde praatplaat in plaats van de lessenserie ermee te beginnen. Op deze manier kun je met de leerlingen nabespreken wat zich gedurende het beleg van Groningen heeft afgespeeld, nadat leerlingen in de lessenserie over het beleg hebben geleerd en gelezen.

Les 1

De feiten boven tafel?

Tijdsduur	Eén les van circa 50 minuten.
Beginsituatie	De leerlingen hebben geen specifieke voorkennis nodig
Activiteit	<p>In deze les gaan de leerlingen aan de slag met krantenartikelen over het Groninger beleg van 1672. Wat gaan we doen?</p> <ul style="list-style-type: none">• Opdracht: voorkennis activeren;• Opdracht: nieuwsberichten ordenen.
Leerdoelen	<ul style="list-style-type: none">• De leerlingen leren informatie te ordenen en er een verhaal van te maken, met behulp van een tijdlijn.• De leerlingen ervaren hoe een wetenschapper (historicus in dit geval) te werk gaat.• De leerlingen ervaren dat de bronnen die je raadpleegt het beeld bepalen dat je van een gebeurtenis hebt.
Werkmateriaal	<ul style="list-style-type: none">• Per tweetal een set (set A of set B) met kaarten van de berichtgeving over het beleg van Groningen• Instructies bij de set kaarten• Werkbladen 1 & 2: Tijdlijn 1672.
Vorbereiding voor de docent	<ul style="list-style-type: none">• Neem deze docentenhandleiding door;• Kopieer voldoende werkbladen en kaartensets: één werkblad en één kaartenset per tweetal;• Leg al het materiaal van te voren klaar. Leerlingen werken in tweetallen.

Voorkennis

Het doel van deze lessenserie is dat leerlingen zich realiseren dat er geen sprake is van 'de' geschiedenis. Het beeld dat mensen van geschiedenis hebben, is afhankelijk van de bronnen die ze gebruiken. De volgende twee suggesties laten leerlingen kennismaken met het doel van deze lessenserie.

Suggestie 1: kennismaken met het onderwerp 1672

Laat de leerling een mindmap / woordweb maken over het jaar 1672. Geef ze vijf minuten de tijd om te overleggen met hun buurman / buurvrouw om ze zoveel mogelijk trefwoorden te laten verzinnen. Verzamel na tien minuten de antwoorden en bespreek deze met de klas.

Suggestie 2: kennismaken met de vaardigheid van verschillende narratieven

Leg de leerlingen het volgende verhaal voor. Stel, je hebt een drie gehaald voor geschiedenis. Wat vertel je over de oorzaken hiervan aan:

- Je ouders
- Je beste vriend / vriendin
- Je docent

Het moet leerlingen duidelijk worden dat gegeven verschillende situaties je verschillende dingen weglaat. Zo werkt dat ook bij historische bronnen; die vertellen een verhaal en laten ook verschillende dingen weg. Daar gaan we deze les mee bezig.

TIP

Leerlingen kunnen op deze manier ervaren dat de verschillende vaardigheden die je bij het vak geschiedenis leert van toepassing zijn op je dagelijks leven.

Opdracht: Nieuws onder de loep

Geef de leerlingen de volgende context/instructie:

Tijdens het Rampjaar van 1672 hangt het voortbestaan van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden aan een zijden draadje. Uiteindelijk loopt het Rampjaar met een sisser af voor de Republiek. Dit komt mede dankzij Willem III, die in het Rampjaar tot stadhouder wordt benoemd.

In 1675, drie jaar na het Rampjaar 1672, wil Willem weten hoe groot het belang van het beleg van Groningen is geweest voor het overleven van de Republiek. Willem bevond zich tijdens het Rampjaar voornamelijk in de Hollandse gewesten en weet dus niet zoveel van het beleg van Groningen. Bovendien heeft Willem verschillende verhalen gehoord over het beleg van Groningen. Hij weet dus niet wat er klopt en wat zich in Groningen heeft afgespeeld.

Willem vraagt één van zijn adviseurs om dit uit te zoeken, samen met een onderzoeksteam. De leerlingen zijn het onderzoeksteam. Zij krijgen de opdracht om uit te zoeken hoe erg het beleg van Groningen was. Want misschien viel het eigenlijk wel mee?

Maak tweetallen en verdeel het aantal tweetallen in twee groepen. De ene groep met tweetallen krijgt kaartenset A (werkblad 1), de andere groep met tweetallen krijgt kaartenset B (werkblad 2). Leerlingen gaan aan de slag om het verhaal van het beleg van Groningen te (re)construeren voor stadhouder Willem. Maar: de informatie loopt kriskras door elkaar heen. [graag vormgeven als inzet, pijn oid] Tip: laat leerlingen eerst de kaarten lezen en vertel ze daarna de opdracht. Op deze manier voorkom je dat leerlingen alleen de jaartallen opzoeken zonder de daadwerkelijke informatie te lezen.

Leerlingen nemen de kaartenset met krantenartikelen door die die de docent heeft uitgedeeld. Vervolgens ordenen de leerlingen deze krantenartikelen op chronologische wijze om overzicht te krijgen in de situatie, door gebruik te maken van de werkbladen.

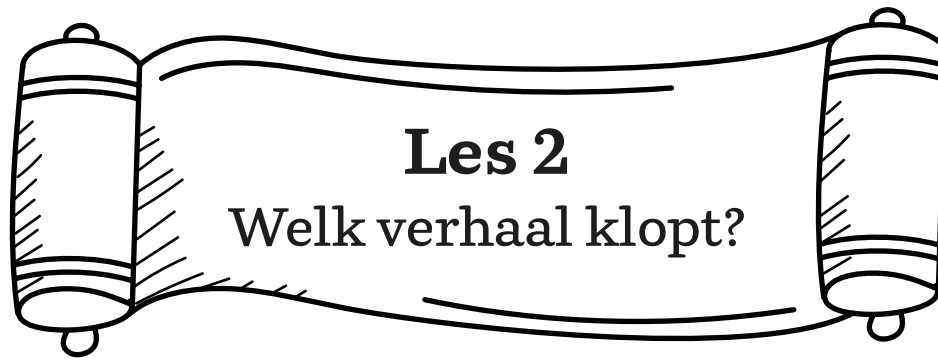
Tussenbespreking

Leg de opdracht na tien minuten even stil voor een korte tussenbespreking. Lopen de leerlingen ergens tegenaan? Zijn er dingen onduidelijk? Stuur bij waar dat nodig is.

Nabespreking les 1

Laat de leerlingen voor zichzelf opschrijven wat ze aan Willem III zouden rapporteren: viel het inderdaad wel mee met het beleg van Groningen? De volgende les gaan de leerlingen die informatie verwerken.

Als de leerlingen snel klaar zijn, leg je ze alvast uit wat de bedoeling van de volgende les is.

Les 2

Welk verhaal klopt?

Tijdsduur	Eén les van circa 50 minuten.
Beginsituatie	De leerlingen hebben in les 1 kennisgemaakt met de verslaggeving over het beleg van Groningen in 1672. Ze hebben werkblad 1 of 2 en de volgorde die ze in les 1 hebben gemaakt, voor zich.
Activiteit	In deze les gaan de leerlingen verder met hun volgorde uit les 1 met behulp van onderstaande suggesties.
Leerdoelen	<ul style="list-style-type: none">• Leerlingen verwerken de feiten uit les 1 tot een verhaal (een nieuwsuitzending, het invullen en analyseren van een enquête of het maken van een PowerPoint/Prezi over het beleg van Groningen);• Leerlingen kunnen in eigen woorden uitleggen dat de bronnen die je gebruikt, bepalen welk beeld je van een gebeurtenis hebt.
Werkmateriaal	<ul style="list-style-type: none">• Per tweetal een set met kaarten van de berichtgeving over het beleg van Groningen en bijbehorende instructies zoals ze deze de vorige les hebben ontvangen;• Werkbladen 1 & 2: Tijdlijn 1672;• Werkblad 3: Enquête (mogelijk);• De praatplaat.
Vorbereiding voor de docent	<ul style="list-style-type: none">• Neem deze docentenhandleiding door;• Zet al het materiaal van te voren klaar.• Verdeel de leerlingen in groepjes.

Opdracht: Ordening verwerken

In de vorige les hebben leerlingen krantenartikelen over het beleg van Groningen geordend. In deze les gaan leerlingen zelf actief aan de slag om de informatie te verwerken tot een verhaal. Kies een werkvorm die bij jou en je leerlingen past. Je laat de leerlingen hun werk uiteindelijk presenteren. Daarna bespreek je klassikaal de verschillen tussen de verhalen van groep A en B. Je werkt toe naar de vraag: hoe kan het dat er verschillende verhalen zijn gemaakt over het beleg van Groningen? Wat kunnen we hiervan leren voor ons dagelijks leven in het hier en nu?

Suggestie 1: Nieuwsuitzending

Leerlingen bootsen een nieuwsuitzending na, waarin zij in hun eigen woorden verslag doen van de situatie in Groningen in 1672. De nieuwslezer introduceert de uitzending met een kort, zakelijk stukje. Hierna wordt overgeschakeld naar de correspondent ter plaatse (in Groningen). De nieuwslezer en de correspondent houden een kort vraag-antwoord-gesprek waarin de ontwikkelingen in Groningen ter sprake komen.

Suggestie 2: Enquête

Als werkblad 3 is een korte enquête opgenomen, waarin vijf stellingen zijn geformuleerd over de beleving van het beleg van Groningen. De tweetallen vullen gezamenlijk deze enquête in. Je kunt ervoor kiezen de stellingen in een app te zetten en de resultaten op het bord te projecteren of om de antwoorden op de stellingen zelf te verzamelen.

Suggestie 3: PowerPoint presentatie

Leerlingen maken behulp van een PowerPoint of Prezi een presentatie waarin zij hun bevindingen aan de rest van de klas presenteren. Welk verhaal vertellen zij aan Willem III over het beleg van Groningen? De PowerPoint / Prezi wordt beoordeeld door de docent met een cijfer en voorzien van feedback.

Nabespreken

Om te controleren of leerlingen **inhoudelijk** hebben begrepen wat zich tijdens het beleg van Groningen heeft afgespeeld, kun je de bijgeleverde praatplaat met ze bekijken. Maak gebruik van het gegeven dat sommige leerlingen kaartenset A en sommige leerlingen kaartenset B hebben bestudeerd. Welke personen kunnen ze nu herleiden? Welke andere elementen herkennen ze?

Om te controleren of ze de **vakvaardigheden** die in deze les zijn behandeld beheersen, kun je de bijvoorbeeld vragen:

- Waarom het belangrijk is dat een journalist altijd 'hoor-en-wederhoor' moet toepassen?
- Wat het verschil is tussen het schoolvak geschiedenis en de wetenschap-geschiedenis?

James Deane

LEONARDO ACADEMIA

Small text on a sign in the bottom left corner.

p

o

b

k

n

m

a

j

l

b

i

c

e

f

d

g

h

Verder lezen?

Over het Rampjaar 1672:

Dijkstra, Arjen en Joop W. Koopmans, red. Verzet en Vrijheid: Het Gronings ontzet van 1672 en de universiteit. Groningen: University of Groningen Press: 2022.

Dreiskämper, Petra. Redeloos, radeloos, reddeloos: De geschiedenis van het Rampjaar 1672. Hilversum: Verloren, 1998.

Huysman, Ineke en Roosje Peters. Johan de Witt en het Rampjaar: Een bloemlezing uit zijn correspondentie. Soest: Catallus, 2020.

Panhuysen, Luc. Rampjaar 1672: Hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte. Amsterdam / Antwerpen: Uitgeverij Atlas, 2009.

Jansen, Sunny. De vrouw die Friesland redde: Albertine Agnes en het Rampjaar 1672. Amsterdam: Uitgeverij Balans, 2022.

Sijs, Nicoline van der en Arthur der Weduwen. Franse Tirannie: Het Rampjaar 1672 op school. Bewerkt door Merle Lammers. Zwolle: Waanders Uitgevers, 2022.

Troost, Wouter. Stadhouder-koning Willem III: Een politieke biografie. Hilversum: Verloren, 2001.

Over nieuws- en verslaggeving in de vroegmoderne tijd (1500-1800):

Baakman, Esther en Michiel van Groessen. "Kranten in de Gouden Eeuw." In De krant: Een cultuurgeschiedenis, bewerkt door Huub Wijfjes en Frank Harbers, 21-45. Amsterdam: Boom, 2019.

Koopmans, Joop W. Early modern media and the news in Europe: Perspectives from the Dutch angle. Leiden / Boston: Brill, 2018.

Weduwen, Arthur der. Dutch and Flemish newspapers of the seventeenth century, 1618-1700. Leiden / Boston: Brill, 2017.

ANTWOORDMODEL WERKBLAD 1: TIJDLIJN 1672 - KAARTENSET A

JULI

Wat is er gebeurd?

1. Coevorden ingenomen
2. De stad Groningen bereidt zich voor op de komst van de bisschop van Münster

Te zien op kaartje(s):

1. 7, 14
2. 14, 26, 21

AUGUSTUS

Wat is er gebeurd?

1. Verscheidene aanvallen op de stad, inclusief het bombarderen van de stad door de bisschop
2. Nieuwe troepen die de stad binnenkomen om te helpen met de verdediging
3. Algemene berichten over de stand van zaken
4. Soldaten van de bisschop die overlopen
5. Tegenaanvallen van de stad Groningen op de bisschoppelijke legers
6. Terugtrekking van de vijand

Te zien op kaartje(s):

1. 12, 17, 13, 1, 11, 22, 2, 25, 10, 15
2. 21, 17, 19, 1, 22, 10
3. 24, 20, 23
4. 5, 9, 23, 2
5. 3, 11, 22, 25, 10, 15
6. 18, 4, 16

SEPTEMBER

Wat is er gebeurd?

1. Het beleg van Groningen is opgeheven en de vijand is teruggetrokken

Te zien op kaartje(s):

1. 6, 8

ANTWOORDMODEL WERKBLAD 2: TIJDLIJN 1672 - KAARTENSET B

JULI

Wat is er gebeurd?

1. De Munsterse troepen maken de omgeving rondom de stad Groningen onveilig
2. Gerucht over dat de Munsterse troepen zijn verdwenen
3. De bisschop is begonnen met het belegeren van de stad

Te zien op kaartje(s):

1. 21, 4, 16
2. 23
3. 3

AUGUSTUS

Wat is er gebeurd?

1. De vijand valt de stad Groningen / de omringende plaatsen aan
2. (Verkeerde) geruchten over dat de bisschop reeds zou zijn teruggetrokken of dat de bisschop zou zijn overleden
3. Algemene berichten over de stand van zaken over het beleg
4. Troepen die de stad zijn binnengekomen om te helpen met verdedigen
5. De bisschop van Münster zou terug moeten naar Münster omdat hij daar wordt aangevallen
6. Soldaten van de bisschop die zijn overgelopen
7. Terugtrekking van de bisschop
(Nummer 18 is niet in te delen in een categorie)

Te zien op kaartje(s):

1. 19, 7, 22, 6
2. 19, 7, 1, 24, 14, 9, 26, 8
3. 19, 12, 10, 15, 6, 25, 20
4. 5, 22
5. 27, 2, 13
6. 14, 8
7. 20, 17, 11

SNIPPER-OPDRACHT: TWEE NARRATIEVEN - BLAD 1

Berichtgeving uit de stad Groningen kaartenset A

Groningen, 16 juli. We hebben vernomen dat de stad Coevorden afgelopen maandag aan de vijand is overgegaan. Gisteren kwam hier een trompetter van de bisschop van Münster, met het verzoek van de bisschop om de stad te capituleren. Hem is een aflatend antwoord gegeven: wij hebben in Groningen goede moed en dappere officieren die zich liever dood willen vechten dan akkoord gaan met het voorstel. --> **NUMMER 7**

Groningen, 19 juli. Gezien het feit dat de Drentse stad Coevorden op 12 juli 1672 in handen van de vijand is gevallen, is men tot het advies gekomen dat de stad Groningen zo spoedig mogelijk op orde moet worden gebracht. Generaal Rabenhaupt is onze gouverneur, de Hertog van Holstein is onze commandant en kolonel Stolffenburgh is de generaal over de artillerie en de cavalerie. Er is een grote krijgsraad gehouden waarbij de soldaten een nieuwe eed hebben moeten afleggen. Ook de burgers hebben beloofd de stad te verdedigen. --> **NUMMER 14**

Groningen, 19 juli. Gisteren heeft men hier een luitenant opgehangen wegens wangedrag. Ook is een rijke boer opgepakt die met de bisschop van Münster heeft gecorrespondeerd. Daarnaast is een poortwachter aangehouden die 's nachts de stadspoort open heeft laten staan. De boer en de poortwachter zullen beiden met de dood worden bestraft. --> **NUMMER 26**

Groningen, 23 juli. De bisschop van Münster is tot aan de zuidzijde van de stad genaderd met een leger van zo'n 20.000 man. Tussen Helpen [het gehucht Helpman, vlak boven Haren] en de stad zijn zo'n 50 loopgraven opgeworpen. Ongeveer vijftien soldaten van de vijand, heel slecht volk, zijn omgebracht. Vandaag zijn in de stad Groningen 200 Poolse en Zweedse soldaten binnengekomen, bewapend met strijdbijlen. In Oost-Friesland zijn tussen de 300 en 400 Brandenburgse soldaten gearriveerd. --> **NUMMER 21**

Berichtgeving uit andere steden kaartenset B

Amsterdam, 25 juli. Van Groningen heeft men het bericht gekregen dat het daar snel onveilig wordt, maar nog niet dat diezelfde plaats belegerd wordt. --> **NUMMER 21**

Amsterdam, 25 juli. Een reiziger uit Leeuwarden rapporteert dat de vijand heeft geprobeerd een brug te slaan over het [...]diep, om zo nader tot de stad te kunnen komen. Maar degenen van de stad hebben de brug onschadelijk gemaakt, wat tot een verlies van 3 personen heeft geresulteerd. --> **NUMMER 4**

Harlingen, 26 juli. Ongeveer 2000 bisschoppelijke troepen zijn [...] gepasseerd en hebben daardoor in het Groningerland de dorpen Zuid- en Noorhorn, Visvliet, Grijskerk en Niekerk weten te plunderen. --> **NUMMER 16**

Zwolle, 26 juli. De stad Groningen wordt nu ook belegerd, maar de mensen van de stad geloven niet dat ze gebroken zullen worden. Dankzij generaal Rabenhaupt en haar gouverneur is de stad goed georganiseerd. Van hier gaat ook dagelijks veel ammunitie naar het leger van de bisschop. --> **NUMMER 3**

SNIPPER-OPDRACHT: TWEE NARRATIEVEN - BLAD 2

Berichtgeving uit de stad Groningen kaartenset A

Groningen, 2 augustus. Een partij bisschoppelijke soldaten is naar Houwerszijl [Een dorp ten noordwesten van de stad Groningen] getrokken, om het pad van onze toevoer in te nemen. Gisteren was hier een tamboer, die gebindoekt een boodschap van de bisschop van Münster overbracht; de bisschop verlangt direct overgave van de stad Groningen. De stad wees het verzoek af, waarop de vijand de volgende nacht met zeer sterke bommen de stad had bestookt. --> NUMMER 12

Groningen, 4 augustus. Op 3 augustus, tussen 3 en 4 uur 's nachts, zijn 40 gecommandeerde troepen naar het vijandelijke kamp gegaan en hebben velen van hen doodgeslagen en twee gevangen binnen gebracht [naar de stad Groningen]. --> NUMMER 3

Groningen, 5 augustus. Alles houdt hem hier wel, ondanks dat enkele van onze panden door bommen zijn aangetast. Maar op het goedvinden van onze gouverneur zijn wij genoodzaakt geworden een generaal [...] te doden, en gelijk ook geschiedde. Aan de zijde van de vijand zijn zo'n 4 à 5000 dooden gevallen. Ons aangaande is het verlies veel minder van impositantie: ongeveer 1000 mannen zijn verloren. --> NUMMER 24

Groningen, 6 augustus. De troepen die hier per boot zijn aangekomen zijn 250 Friese soldaten, die zullen worden gehuisvest in het Academiegebouw [in Groningen]. In de nacht van 4 op 5 augustus om 2 uur 's nachts, probeerde de vijand het Schuiterdiep over te steken om zo de stad aan te vallen. Dit is ze echter niet gelukt, maar één soldaat en één burger zijn daarbij overleden. Om 3 uur begon de vijand weer bommen en stinkpotten op de stad te werpen, uiteindelijk waren het 30 bommen. --> NUMMER 17

Berichtgeving uit andere steden kaartenset B

's Gravenhage [Den Haag], 31 juli. Van Groningen heeft men vernomen dat de Münsterse troepen van daar mede weder vertrokken waren. --> NUMMER 23

Amsterdam, (maandag) 1 augustus. Een reiziger, die afgelopen vrijdag vanuit Groningen is vertrokken, rapporteert dat de stad nog wel vecht en dat de burgers en soldaten zeer goede moed hebben de stad te verdedigen. De vijand heeft een bom, die wel 300 pond woog, op de stad geworpen. Deze was op de Markt gevallen, maar heeft geen schade toegebracht. De troepen van de keurvorst van Keulen waren al vertrokken, de belegering opgevende. --> NUMMER 19

Amsterdam, 5 augustus. Een zekere reiziger, komende van Hamburg over de Wadden, rapporteert dat hij in de nacht van 2 op 3 augustus vele vuren zag branden vanaf de Waddenzee, waaruit hij kon begrijpen dat er iets mis was. Tot een schip bij hun kwam, die vertelde dat de bisschop van Munster het beleg had opengebroken en hij veel volk had achtergelaten, die nu op hun terugtocht vele dorpen in het Groningerland in brand zette, wat de vuren waren die de reiziger had gezien. --> NUMMER 7

Zwolle, 4 augustus. De belegering van Groningen wordt nog steeds voortgezet, maar omdat het gebrek [van bevoorradings] in het bisschoppelijke leger veel te groot is zullen zij dit niet lang vol kunnen houden. --> NUMMER 12

Enkhuizen, 7 augustus. Heden zijn enige schepen met soldaten onderweg van Amsterdam naar Groningen. --> NUMMER 5

SNIPPER-OPDRACHT: TWEE NARRATIEVEN - BLAD 3

Berichtgeving uit de stad Groningen kaartenset A

Groningen, 9 augustus. De vijand heeft een dam over het water voor 't Schuitediep gemaakt waar zij overheen zijn gemarcheerd en onze boot hebben omgekiept. In de stad werd alarm geslagen. De vijand is overwonnen. 3 bisschoppelijke soldaten zijn gedood en 63 zijn gevangen genomen, welke allemaal zijn opgehangen. --> **NUMMER 13**

Groningen, 13 augustus. Gisteren is hier het fijne regiment van Jorman binnengekomen en ook komt dagelijks nog volk van Graaf [...] van Hamburg, zodat wij nu een goed garnizoen binnen hebben. --> **NUMMER 19**

Groningen, 13 augustus. Gisterenmorgen zijn de heren van Amsterdam [het regiment van Joman] hier wel aangekomen. De bisschop heeft in twee dagen niet zo hard op de stad geschoten [...], maar wij zijn echter nog wel met veel moed. De 12e is hier in de stad uit het leger van de vijand een bom geworpen waarin een koperen plaat was waar woorden op geschilderd stonden in het Latijn. --> **NUMMER 1**

Groningen, 13 augustus. We hebben nog veel goede hoop, ondanks dat de bisschop onverminderd is doorgestaan met schieten van kogels. Onze kanonnen hebben tussen dinsdag en woensdag twee hoge officieren van de bisschop omgebracht, die met karren zijn afgevoerd. Eergisteren was er onder de soldaten van de vijand een groot gekrijstoen onze kanonnen schoten op hun loopgraven. --> **NUMMER 11**

Berichtgeving uit andere steden kaartenset B

Amsterdam, 10 augustus. Reizigers uit Friesland willen zeggen dat het zondag laat behoorlijk verlaten was: 3000 man hebben zich reeds teruggetrokken. Zondagmiddag is er nog bericht vanuit dezelfde stad [Groningen] dat er weinig verandering is: het volk is nog steeds bezig de beschadigde huizen te repareren. --> **NUMMER 10**

Leeuwarden, 10 augustus. Wij hebben vernomen dat het binnen Groningen [...], en dat de Munstersen via het Schuitediep hebben geprobeerd over te komen. Zij hebben zeer grote schade geleden door de kapiteinen Hans Crat en Clant, die vele doden hebben achtergelaten. Men zegt dat het regiment van Jorman daar nu al is binnengekomen. --> **NUMMER 22**

Harlingen, 13 augustus. Vanuit Dokkum en andere plaatsen komt hier het gerucht dat de Bisschop van Munster het beleg van Groningen heeft opgegeven, omdat men enige tijd het leger niet op de stad heeft horen schieten. --> **NUMMER 1**

Harlingen, 14 augustus. Het gerucht van 't verlaten van de stad Groningen kan niet bevestigd worden. Uit Leeuwarden is hier [in Harlingen], zelfs bij het college van de heren [het lokale bestuur van Harlingen], het gerucht dat de Bisschop van Munster dood zou zijn door een kwetsuur dat hij uit de stad Groningen heeft ontvangen. --> **NUMMER 24**

SNIPPER-OPDRACHT: TWEE NARRATIEVEN - BLAD 4

Berichtgeving uit de stad Groningen kaartenset A

Groningen, 13 augustus. Tussen de 9e en de 10e schoot de vijand sterk met gloeiende kogels en [...]. Ons kanon schoot vanaf de wal naar de vijand, terwijl de vijand de hele dag was doorgegaan. De vijand heeft weinig schade gedaan. In de namiddag kregen we 250 man van Delfzijl van volk van Coningsmarcke. De 11e kregen we 3 schepen met kruid en lood uit Friesland en deze morgen komen wel 30 schepen met soldaten uit Holland. Het is nu sinds een dag of twee zo stil geweest, alsof er geen vijand voor de stadsmuur staat. --> NUMMER 22

Groningen, 16 augustus. Tot laat zijn er van de kant van de vijand weinig acties ondernomen. Op de 14e zijn hier nog soldaten van de vijand overgelopen. Op de 15e kwamen nog 25 man overlopen. Hier komen heel veel overlopers. Ze zijn erg mager en klagen over grote honger. --> NUMMER 5

Groningen, 16 augustus. Er zijn hier geruchten dat drie gehele compagnieën ruiters van de Bisschop zijn weggelopen en tot aan Leeuwarden zijn gekomen. De Bisschop is niet dood [...], en is nog twee dagen geleden tot Zuidlaren geweest. --> NUMMER 9

Groningen, 13 augustus. Nadat men hier de 1500 man onder kolonel Jorman en nog eens 300 man van 't regiment van de Graaf van Koningsmarck heeft gekregen, is men meteen bemoeidigd geworden, ook omdat de vijand nu een tijd niet anders gedaan heeft dan op de hoek van een veld een groot vierkanten [...] op te werpen. Daar kan hij ons weinig schade mee doen, omdat wij hier de middelen hebben om al hun arbeid vruchteloos te maken. [...]. Volgens een spionnenbericht dat ons heeft bereikt zou de graaf van Bentheim dood zijn en zou de Bisschop op drie bijzondere plaatsen gevaarlijk gewond zijn.
--> NUMMER 20

Berichtgeving uit andere steden kaartenset B

Amsterdam, 15 augustus. Van Groningen zijn vooral nog geen brieven binnengekomen. Maar hier is een Friese schipper, die afgelopen vrijdag de 12e van zeil is gegaan vanuit Delfzijl, die zegt dat er binnen Groningen een overloper uit het Bisschoppelijke leger was gekomen. Deze overloper zei dat de Bisschop van Munster door een schot uit de stad geraakt zou zijn en aan dat kwetsuur was gestorven. De stad zou de overloper in de gevangenis houden totdat men de waarheid zou achterhalen en hem straffen als hij zou hebben gelogen.
--> NUMMER 14

Amsterdam, 17 augustus. Gisteren passeerden hier een groep uit Groningen, zeggende dat er iets groots stond te gebeuren.
--> NUMMER 18

Keulen, 16 augustus. Men verwacht dat de bisschop van Munster één dezer dagen terug van Groningen, om zijn eigen stad te beschermen tegen de Brandenburgse Militie. --> NUMMER 27

Keulen, 16 augustus. De Luxemburgse volkeren zijn tot aan Munsterland gekomen. De Bisschop van Munster zou voor Groningen kwalijk gewond zijn. --> NUMMER 2

Zwolle, 15 augustus. Van Almelo en Enschede is het hoogstzekere gerucht gekomen, dat de [...] volkeren twee plaatsen in Munsterland hebben veroverd. --> NUMMER 13

Leeuwarden, 14 augustus. Dat de graaf van Bentheim [een bondgenoot van de bisschop van Munster] dood was en dat de Bisschop zijn billen zijn afgeschoten wordt bevestigd. [...]. Terugkomend op het punt dat de bisschop dood is: De bisschop zou in zijn eigen tent overleden zijn.
--> NUMMER 9

SNIPPER-OPDRACHT: TWEE NARRATIEVEN - BLAD 5

Berichtgeving uit de stad Groningen kaartenset A

Groningen, 20 augustus. De vijand heeft een nieuwe zeer hoge schans gemaakt waarop 18 stukken geschut zijn geplant, waarmee men nu 2 à 3 dagen zeer heftig in de stad heeft geschoten. Ook een van onze poorten is bijna geheel tot puin geschoten, maar die is met mest opgevuld. Men is nu bezig in de stad een schans te maken die net zo groot is als de schans van de vijand, om zo deze kapot te maken. [...] Men heeft hier twee schepen met overlopers naar Holland laten varen, omdat de overlopers hier niet vertrouwd worden. De [...] zijn ook van achteren het vijandelijke leger ingevallen en hebben hun aanmerkelijke schade toegedaan, zodat de macht van de vijand afneemt. De bisschop is niet dood, [...] Men bespeurt enig verschil tussen de bisschoppen Munster en Keulen, waarbij de ene het beleg wil voortzetten en de ander het wil afbreken. --> **NUMMER 23**

Groningen, 20 augustus. Het overlopen van de vijand continueert even sterk, waarbij elke dag zo'n 40 à 50 mannen binnenkomen. Het cannoneren van de vijand [door de Groningers] continueert even sterk, en we hebben geteld dat binnen een uur zo'n 100 kanonschoten zijn afgegaan. --> **NUMMER 2**

Groningen, 20 augustus. Als nu gebruikt de bisschop tegen ons niet de normale bommen, maar schiet nu met gloeiende en andere kogels. Hij heeft enige dagen hevig met 25 à 30 stukken geschoten, maar kan nu niet meer als 5 à 6 stukken gebruiken, omdat we zijn batterij meermaals hebben geruïneerd. Deze nacht hebben ze nog een nieuwe batterij gemaakt. --> **NUMMER 25**

Berichtgeving uit andere steden kaartenset B

Amsterdam, 19 augustus. De geruchten over de dood van de Bisschop [van Munster] zijn zeer verschillend. [...] P.S.: De bisschop of Graaf van Bentheim is niet dood. --> **NUMMER 26**

Amsterdam, 22 augustus. Vanuit Zwolle komt het nieuws dat de bisschop van Munster alle timmerlieden en mandenmakers uit de stad mee heeft genomen voor het leger nabij Groningen en dat er heel veel wollen balen naar het leger werden gebracht. --> **NUMMER 15**

Amsterdam, 24 augustus. Daar zijn hier enige overgelopen bisschoppelijke troepen uit Groningen gearriveerd, van waar weder een gerucht ontstaat dat de Bisschop Groningen zou hebben verlaten. --> **NUMMER 8**

Amsterdam, 22 augustus. Reizigers uit Sneek rapporteren dat de bisschop in de nacht tussen donderdag en vrijdag drie stormschansen heeft aangebracht nabij Heerenveen. De aanvallen van de bisschop zijn alle drie dapper afgeslagen. De bode van Leeuwarden, die afgelopen donderdag nog in Groningen is geweest, rapporteert dat de Groningers de moed erin houden ondanks belegeringen van de stad. --> **NUMMER 6**

Amsterdam, 26 augustus. De burgers van Kampen, Zwolle en andere Overijsselse steden, haar al te slecht overgegeven aan de Bisschop van Munster, zeggen dat er nu gedwongen wordt [door de Bisschop] om mede naar Groningen toe te gaan, om die stad te helpen dwingen. Maar men denkt hier dat al het werk voor niets zal zijn, en dat de burgers van Groningen de eersten zullen worden van, net als anderen, voornaamste helpers voor het behoud van onze Republiek. --> **NUMMER 25**

SNIPPER-OPDRACHT: TWEE NARRATIEVEN - BLAD 6

Berichtgeving uit de stad Groningen kaartenset A

Groningen, 23 augustus. Op de 21e hebben we dapper de nieuwe batterij [kanonnen opgesteld in een rij] van de vijand beschoten en bleven die dag drie van d'onze op de stadsmuur dood liggen en waren er 4 gewond. In de avond kwamen hier nog 7 Vaandels uit het Friese leger binnen. Tussen de 21e en de 22e heeft de vijand meest door mortieren met stenen geschoten en vervolgens zijn ze door gegaan met beschieten, maar niet zo erg als voorheen. 's Avonds en 's Nachts was 't ook weer stil: alsof er geen oorlog was. --> NUMMER 10

Groningen, 24 augustus. Hier gekomen zijnde, is alles in zeer goede hand, en de stadswallen bestand genoeg tegen de vijand, die daar met drie batterijen op schieten. [...] Wij schieten vanaf negen batterijen, waaronder één van negen grote stukken, waarmee we telkens de batterijen van de vijand ruïneren. --> NUMMER 15

Groningen, 27 augustus. [...] Op 27 augustus, in de ochtend, is een menigte van ons buiten geweest, en hebben gezien dat alles in de loopgraven van de vijand leeg was. Deze namiddag zal voor het grootste gedeelte de ruitery marcheren. Om te vervolgen: deze stad is vol vreugde en blijdschap over de verlating en terugtrekking van de Bisschoppen van Munster en Keulen. --> NUMMER 18

Groningen, 27 augustus. In de nacht was het stil, want geen kanon van buiten werd gehoord. En 's Morgens werd een gerucht gehoord, dat de Bisschop weg war. Burgers en soldaten liepen op de stadswallen en men zag het vijandelijke leger stil [...] bewegen. [...] Enkele burgers marcheerden naar de graven van de vijand, waar zij schoppen, spaden, kogels, musketten, en materiaal voor brandbommen vonden, en ook veel dode lichamen. --> NUMMER 4

Berichtgeving uit andere steden kaartenset B

Amsterdam, 29 augustus. Uit Groningen zijn geen brieven gekomen. Reizigers van Harlingen zeggen dat tussen vrijdag en zaterdag [26 en 27 augustus] het kamp van de Bisschoppelijke troepen is verlaten. In Munsterland zijn enkele troepen van de bisschop teruggekomen, die bericht geven dat er veel volk werd verloren. --> NUMMER 20

Amsterdam, 31 augustus. Even na het afgaan van mijn [...] kwamen de Groninger brieven. En met dezelfde [...] de verlating van die stad door het gebrek van toevoer en schade in 't Bisschoppelijke leger. Er is hier nog een bode binnengekomen, die op zondagmorgen van daar [Groningen] is vertrokken, met het bericht dat na 't verlaten van de stad de bisschoppelijke troepen waren [...]. Alleen maar enkele ruiters over hielden en omtrent 30 verloren hebben. --> NUMMER 17

Zwolle, 31 augustus. Dat de Bisschop van Munster de belegering van Groningen heeft opgegeven is zeker. --> NUMMER 11

SNIPPER-OPDRACHT: TWEE NARRATIEVEN - BLAD 7

Berichtgeving uit de stad Groningen kaartenset A

Groningen, 31 augustus. Op 27 augustus zijn de loopgraven van de vijand bekeken. Onze ruitery kwam op de markt, maar trok er niet op uit. Op de 30e kwamen de burgers eruit om de loopgraven van de vijand te [...], maar ze werden weer naar binnen geroepen. De bisschoppelijke troepen liggen noch tot Helpen [Helpman, een klein gehuchtje dat nu onderdeel is van de stad Groningen, maar in 1672 net onder de stad lag] en werken om een nieuwe batterij op te zetten. --> **NUMMER 16**

Groningen, 3 september. De vijand is nu ook uit Helpen vertrokken, zodat wij nu van de vijand zijn verlost. De Friezen hebben ongeveer 600 ruiters van de vijand overvallen, geslagen en meerendeels gevangen naar Leeuwarden gebracht. Men zegt de dat de Bisschop voor de belegering van Groningen wel 4530 man heeft verloren, er 426 gewond zijn geraakt en er velen zijn weggelopen. --> **NUMMER 6**

Groningen, 3 september. De bisschop van Munster heeft het beleg van de stad niet opgebroken uit angst voor de naderende Brandenburgse troepen, als wel voor wegens de grote resistentie [verzet] dat hier heeft plaatsgevonden. Wij mogen zeer trots zijn op de manier hoe we de stad hebben verdedigd. --> **NUMMER 8**

WERKBLAD 3: LES 2, SUGGESTIE 2

ENQUÊTE VOOR LEERLINGEN

Stellingen over het beleg van Groningen in 1672

- 1** Er is veel gevochten tijdens het beleg van Groningen.
- Helemaal eens Eens Neutraal Oneens Helemaal oneens
- 2** Er zijn veel slachtoffers gevallen tijdens het beleg van Groningen.
- Helemaal eens Eens Neutraal Oneens Helemaal oneens
- 3** Er waren veel geruchten over de situatie in Groningen.
- Helemaal eens Eens Neutraal Oneens Helemaal oneens
- 4** De tijd en plaats wat er is gebeurd in Groningen zijn precies te noemen.
- Helemaal eens Eens Neutraal Oneens Helemaal oneens
- 5** De aanvallen van de bisschop van Münster worden op een gedetailleerde manier beschreven.
- Helemaal eens Eens Neutraal Oneens Helemaal oneens